

Biografia i bibliografia a l'edat moderna. Les vides d'escriptors literaris a la *Biblioteca Valentina* (1747) de Josep Rodríguez

Biography and bibliography in early modernity. The lives of literary writers at the *Biblioteca Valentina* (1747) by Josep Rodríguez

CESC ESTEVE

cesc.esteve@ub.edu

ORCID: 0000-0001-6610-4708

Universitat de Barcelona

Resum: A l'edat moderna tardana, les biblioteques d'autors van convertir-se en un dels llocs on més es va manifestar l'interès per les vides de poetes, creixent d'ençà el segle XVI. La *Biblioteca Valentina* de Josep Rodríguez, publicada el 1747, conté informació i valoracions de la vida i l'obra d'uns 700 escriptors, la gran majoria valencians. Aquest article s'ocupa de la part de l'obra dedicada als escriptors literaris, els poetes, amb el propòsit d'il·lustrar les formes i els usos d'aquesta classe de biografia en la bibliografia. L'examen de l'obra mostra que les vides de les biblioteques comparteixen interessos i mètodes amb altres modalitats de biografies coetànies i, alhora, que els propòsits de la bibliografia imposen a les vides d'escriptors formes i funcions específiques. L'anàlisi de la *Biblioteca Valentina* permet entendre que la biografia interessa als bibliògrafs en la mesura que proporciona dades que permeten documentar i certificar l'existència d'escriptors i l'autenticitat d'obres. Aquest ús de la biografia es combina amb la finalitat més tradicional i estesa de fer servir les vides per conferir autoritat i fama als poetes, amb la singularitat que, a les biblioteques, l'objecte d'aquesta canonització és, en última instància, tota una comunitat literària, en el catàleg de Rodríguez, la formada pels escriptors valencians.

Paraules clau: Josep Rodríguez, bibliografia, biografia, historiografia literària, edat moderna

Abstract: In the late modern age, libraries became one of the genres most interested in spreading the lives of poets, a growing interest since the 16th century. The *Biblioteca Valentina* by Josep Rodríguez, published in 1747, contains information and assessments of the life and work of some 700 writers, most of them Valencian. This article deals with the part of the work dedicated to literary writers with the purpose of illustrating the forms and uses of biography in the bibliography. The examination of the work shows that lives in libraries share interests and methods with other modalities of contemporary life-writing and, at the same time, that the purposes of bibliography impose specific forms and functions on the lives of writers. The analysis of the *Biblioteca Valentina* allows us to understand that biography matters to bibliographers, insofar as it provides data that document and certify the existence of writers and the authenticity of works. This use of biography is combined with the most traditional and widespread purpose of using lives to confer authority and fame to poets, with the singularity that, in libraries, the object of this canonization is ultimately a literary community, in Rodríguez's catalogue, the one formed by Valencian writers.

Keywords: Josep Rodríguez, bibliography, biography, literary history, early modernity

* Aquest article forma part de les activitats del projecte de recerca Mimesis. Creación literaria, vidas de autor y poética en la edad moderna (PID 2019-1109 86GB-I00), finançat pel MICINN.

DATA PRESENTACIÓ: 29/04/2024 ACCEPTACIÓ: 14/05/2024 · PUBLICACIÓ: 01/06/2024

1. Les vides d'escriptors a les biblioteques: una modalitat biogràfica amb formes i funcions pròpies

A l'edat moderna tardana, l'auge de la bibliografia va comportar la proliferació de catàlegs d'obres i escriptors que sovint es presentaven al públic lector amb el títol de biblioteques. A més de recollir dades sobre manuscrits i impresos, aquestes biblioteques incorporen a les entrades dels catàlegs recensions de les obres, informació biogràfica i elogis dels autors. Aquesta combinació de continguts també es troba a les vides d'escriptors i poetes que a l'època van aparèixer en altres gèneres i formats. El format més popular, d'ençà el segle XVI, el conformaven les vides que acompanyaven les edicions de les obres dels autors i que s'inserien en dedicatòries, pròlegs, avisos als lectors o aprovacions, o podien presentar-se més explícitament com a retrats, memòries i biografies dels escriptors. La publicació de vides com a monografies exemptes va ser més excepcional, però va anar a l'alça des de finals del segle XVII. També es troben apunts biogràfics d'escriptors escampats per tota mena d'obres interessades en la història literària, des de cròniques a tractats de poètica, passant per repertoris de personatges il·lustres.

En tots aquests llocs, el relat més estrictament biogràfic conviu, amb formes i mesures diferents, amb el comentari de les obres i amb l'encomi de l'escriptor. El vincle entre la biografia i l'encomi perdurava d'ençà les vides de personatges il·lustres escrites per autors clàssics, en les quals s'utilitzen els recursos de la retòrica epidíctica i de l'oratòria fúnebre per celebrar les gestes i les virtuts dels biografats i posar-los d'exemple per a la posteritat. Un altre gènere que va reforçar aquesta relació van ser els repertoris humanistes *de viris illustribus*, que van contribuir a més a normalitzar la biografia d'homes de lletres (Mayer & Woolf 1995; Baker 2017; Stewart 2018). En el cas d'escriptors i poetes, les qualitats que motivaven els elogis podien ser les mateixes que es destacaven de qualsevol altre personatge il·lustre, però sovint els atributs exemplars es transferien dels escriptors a les seves obres, que passaven així a ser objecte d'una valoració gairebé sempre positiva. A l'edat mitjana, el vincle entre la biografia i el comentari de les obres s'havia consolidat igualment amb els gramàtics i l'ús de l'*accessus ad auctores*, i amb l'aparellament de les vides de trobadors amb els textos que exposaven les *razões* de les seves composicions (Egan 1983; Brea 1999). El relat biogràfic, el comentari de l'obra i els elogis podien ser matèries contigües però independents, per bé que la relació podia ser més estreta i significativa, per exemple, quan s'interpretaven les obres en clau biogràfica i se n'adduïen característiques i passatges per mostrar el caràcter i els mèrits de l'autor o per reconstruir les seves vivències.

Les vides justificaven la seva raó de ser amb l'argument del profit que s'obtenia de recordar i d'imitar els personatges biografats, dels quals es donava gairebé per descomptada la seva condició exemplar. Així les coses, els escriptors que es consideraven mereixedors de vides disposaven d'una via per accedir més fàcilment a l'estatus d'autor exemplar. Les vides de poetes van constituir una tradició pròpia dins de la tradició biogràfica, de manera que els relats no compartien només una estructura narrativa típica i un repertori de virtuts i mèrits que entroncaven amb la biografia de personatges il·lustres, sinó que també tenien en comú un conjunt de tòpics que els biògrafs, des dels relats més antics, reutilitzaven de forma recurrent per representar les vivències, els costums i les aptituds dels poetes. Aquests llocs comuns funcionaven com a marques d'identificació de

l'excel·lència literària que els biògrafs adaptaven a cada cas i als valors estètics de cada època a fi que els escriptors fossin reconeguts com a bons autors (Residori et al. 2014; Núñez Rivera & Díaz Rosales 2018; Zerari 2021).

A mesura que es va anar estenent l'ús de la biografia durant l'edat moderna, la recerca de notícies dels autors amb la finalitat de tenir-ne un coneixement fiable i precís va anar agafant força, sovint fent parella amb l'interès per obtenir dades verificades de les seves obres. Aquesta tendència s'ha d'emmarcar en l'impacte que els principis i mètodes de l'erudició crítica van tenir en els estudis literaris des de finals del segle XVII en endavant. Aquestes noves formes d'entendre el coneixement i de produir-lo van estimular l'afany de reunir, classificar i documentar dades que caracteritza la bibliografia moderna i li dona sentit com a branca de la història literària o com a una de les seves ciències auxiliars, encarregada de labors de documentació prèvies i necessàries per a les tasques de caràcter interpretatiu i narratiu que es portaven a terme en tractats enciclopèdics i històries de la literatura (Urzainqui 2004).

A les biblioteques s'aprecia que les biografies dels escriptors havien adquirit valor documental, com a font d'informació històrica. En aquests catàlegs, els relats de vides podien ser succints i senzills des d'un punt de vista narratiu i retòric i podien contenir-se molt en comentaris i elogis. Això s'explica perquè les vides s'inserien en un gènere on predominava la descripció bibliogràfica, a la qual sovint havien de cedir espai, però també perquè, en aquest context, s'assumia que la biografia ja complia el seu propòsit encara que només oferís unes poques dades certes i ordenades sobre la trajectòria dels escriptors. Això no treu que les vides de poetes escrites pels bibliògrafs concedissin lloc a la crítica literària i a l'encomi i que tinguessin també l'efecte de construir un cànon amb recursos propis.

La *Biblioteca Valentina* de Josep Rodríguez permet il·lustrar bona part de les formes i funcions més característiques de la biografia en la bibliografia de l'edat moderna tardana. Per fer-ho, examinaré primer els textos preliminars de l'obra, que contenen reflexions significatives sobre el sentit i el valor de la biografia i el seu encaix en el catàleg, i comentaré després les característiques d'algunes entrades del repertori dedicades a escriptors literaris. L'anàlisi servirà per exemplificar diverses formes i funcions de les vides, per discriminar les més distintives de la disciplina de la bibliografia i les més alineades amb els interessos de la història literària erudita, per identificar la pervivència i l'adaptació de les més tradicionals i per valorar les relacions de complementarietat i de tensió que s'estableixen entre unes i altres.

2. La tradició bibliogràfica hispànica i valenciana i la *Biblioteca Valentina*

El títol i els escrits preliminars de la primera edició de la *Biblioteca Valentina* donen compte del procés d'elaboració i publicació de l'obra:

Biblioteca valentina compuesta por el M.R.P. M. Fr. Josef Rodríguez, ministro del Real Convento del Remedio de Valencia, Cronista General del Orden de la SS. Trinidad en la provincia de Aragón. Por su muerte, interrumpida su impresión. Ahora continuada, y aumentada con el

Cesc Esteve. Biografia i bibliografia a l'edat moderna. Les vides d'escriptors literaris a la
Biblioteca Valentina (1747) de Josep Rodríguez

prólogo, y originales del mismo autor. Añadidas algunas enmiendas, y correcciones como las dejó el autor entre sus originales, con que se mejoran muchos lugares de su obra. Juntase la continuación de la misma obra, hecha por M.R.P. M. Fr. Ignacio Savalls, del mismo orden, provincial y nombrado cronista de la provincia de Aragón. Dedicada a la M.I. ciudad de Valencia. Con licencia: en la misma, por Joseph Thomàs Lucas, impresor del ilustrísimo Sr. Ob. Inq. Gen., Año M.DCC.XLVII. Se hallará en la sacristía del Real Convento del Remedio de esta ciudad.¹

En la dedicatòria que els frares trinitaris de la Comunitat del Remei de València adrecen a una nòmina extensa de personatges valencians il·lustres, molts d'ells amb càrrecs polítics i militars, expliquen que van decidir finalitzar i publicar l'obra que el pare Josep Rodríguez havia deixat gairebé enllestida i impresa quan van trobar els materials que restaven inèdits (Rodríguez 1747: s.p.). El professor de la Universitat de València Miguel Furió remet, en una de les aprovacions de l'obra, a una censura de 1701 que havia autoritzat la impressió del catàleg, la finalització i publicació completa del qual van quedar interrompudes arran de la malaltia i la mort de Rodríguez el 1703. Furió afegeix que els exemplars parcials que es van publicar a principis de segle van tenir molt bona acollida i que ja llavors se sabia que l'autor havia deixat preparats els materials que no s'havien estampat. Gregori Maïans, a la seva aprovació, afirma que aquests materials, «los últimos pliegos de ella [la biblioteca], sus enmiendas, y prólogo», havien estat molts anys oblidats (Rodríguez 1747: s.p.).

Encara als preliminars, en un escrit d'«Advertencia» al lector, s'explica que l'obra es publica finalment completa, amb els textos originals inèdits i les esmenes dels ja publicats, material que Rodríguez havia deixat preparat abans de morir, i amb contingut afegit pel frare Ignasi Savalls. Els materials no s'havien oblidat, sinó que Savalls (com Rodríguez, cronista de l'orde) se n'havia fet càrrec i des de llavors fins a la seva mort, el 1746, s'havia dedicat a corregir-los, ordenar-los i ampliar-los perquè la impressió de l'obra fos el màxim de completa i perfecta. Molt més avançada l'obra, a l'escrit que introdueix l'«Adición al apéndice de escritores hallados después de impresa la *Biblioteca*», el mateix Savalls explica que, com a ministre del Convent de Nostra Senyora del Remei, va ordenar que es recollissin tots els manuscrits de Rodríguez i que se'n fes un inventari, i que es possessin sota custòdia, amb la finalitat que no es perdessin *sobretot* els papers amb tota la feina feta per al catàleg. Savalls afegeix que va rebre l'encàrrec de continuar l'obra, una empresa que, d'entrada, li va semblar molt complicada, però més viable quan va haver comprovat la quantitat i la qualitat del material que Rodríguez havia deixat preparat (Rodríguez 1747: 478).

La mort de Savalls el 1746 va coincidir amb la notícia que Vicent Ximeno publicaria ben aviat la seva biblioteca d'escriptors valencians, l'obra *Escritores del reino de Valencia*, que en efecte es va estampar entre el 1747 i el 1749 en dos volums, i que va accelerar l'edició de la *Biblioteca Valentina* (Bas 2002: 98). De Ximeno i el seu catàleg no se'n diu res a l'apèndix d'escriptors de Savalls esmentat més amunt, on es consignen autors i obres molt recents, com el mateix Rodríguez (Rodríguez 1747: 479-490; 484-485). Potser no se'n diu res perquè no se'n tenien notícies o potser

1 Les citacions de l'obra són d'aquesta edició, amb l'ortografia i la puntuació modernitzades.

perquè no es volia treure llustre a la condició de la *Valentina* de ser la *primera* biblioteca de la nació valenciana, tal com la presenta Rodríguez al seu pròleg (Rodríguez 1747: s.p.). L'omissió de Ximeno contrasta amb les moltes referències que per tot el catàleg es fan a la labor d'altres erudits, historiadors i bibliògrafs. Rodríguez remet de forma recurrent a unes quantes obres que havien fet memòria dels escriptors valencians: n'hi ha d'autors estrangers, com les de Valeri Taxandre i d'Andreas Schott, i d'autors connacionals, com les de Pere Antoni Beuter, de Pere Agustí Morlà, de Gaspar Escolano, d'un escriptor de nom desconegut que anomena «el autor de la Crítica» i de Joan Baptista de Valda.² Rodríguez també es mostra agraït amb diversos erudits que li han proporcionat documents, dades o l'accés a arxius i biblioteques, com Hipòlit de Samper, Onofre Esquerdo i Tomàs López de los Ríos.³

Tot plegat deixa constància que la bibliografia es realitzava com a una empresa col·lectiva i sempre en curs d'ampliació i millora. La labor bibliogràfica es sustentava en la col·laboració d'erudits i posseïdors de llibres i arxius i en la continuació de la feina feta per altres bibliotecaris i historiadors.⁴ La contribució del bibliògraf consistia a augmentar els censos de llibres i el bagatge de dades acumulades i a certificar-les i corregir-les, a posar-hi ordre i fer-les més clares. Rodríguez explica al pròleg que una de les tasques més difícils que ha hagut de portar a terme ha estat «reducir» les «relaciones» d'algunes fonts, com les de Morlà, Escolano i Valda, «a método alfabético, cronológico, consecuente y claro».⁵

2 Taxandre va escriure un *Catalogus Clarorum Hispania Scriptorum*, publicat el 1607, i un any més tard va aparèixer la *Bibliotheca Hispaniae* d'Schott. Rodríguez cita en alguna ocasió les històries i cròniques de València de Beuter i amb molta més freqüència les dues parts de les *Décadas de Valencia* d'Escolano, publicades entre 1610 i 1611 (Romà Herèdia 2014). L'obra del doctor en lleis Pere Agustí Morlà de la qual se serveix Rodríguez és el pròleg d'*Emporium utriusque iuris questionum, in usu forensi admodum frequentium*, publicada a València el 1599. En el cas de Valda, també doctor en lleis i poeta, es tracta d'un catàleg de personatges il·lustres valencians inclòs a les *Solemnes Fiestas que celebró Valencia a la Inmaculada Concepción de la Virgen María*, publicades el 1663.

3 De Samper, Rodríguez fa servir en molts llocs informació de l'obra *Montesa ilustrada*, publicada el 1669, una història de l'orde militar de Santa Maria de Montesa, del qual Samper va ser mestre administrador. Rodríguez dedica diverses pàgines de la biblioteca a explicar-ne la vida i les obres i li fa molts elogis. A l'entrada, fa referència a dos volums manuscrits d'escriptors valencians de Samper que potser també van servir-li de font, vegeu *infra* (Rodríguez 1747: 179-185). Rodríguez tracta l'historiador Onofre Esquerdo d'amic i de generós informador d'autors i papers, i en consigna unes *Memorias valencianas eclesiásticas y seculares*, una obra sobre els llinatges nobles de València i una *Noticia general de la verdadera descripción del reino de Valencia*, totes manuscrites (Rodríguez 1747: 355). Rodríguez es refereix al seu amic, poeta i historiador Tomàs López de los Ríos com a «coadjutor en recopilar nos noticias y escritores para este papel» i en lamenta la mort prematura (Rodríguez 1747: 401).

4 Ximeno explica que la gènesi del seu catàleg va ser la redacció d'unes notes que havien de servir per complementar i, en algun cas, corregir la informació del seu exemplar de la *Biblioteca Valenciana*. A instàncies d'amics i erudits, i amb l'afany d'ampliar i millorar els resultats obtinguts fins llavors, Ximeno hauria decidit emprendre un projecte bibliogràfic molt més ambiciós (Esteve 2021: 208).

5 A l'entrada de la *Biblioteca Valentina* corresponent a Escolano (Rodríguez 1747: 151) hi llegim: «[Escolano] dejó informes algunos esenciales puntos, no bien satisfechas algunas objeciones, y muy tumultuario, diminuto y fatigosísimo de leer el arancel de nuestros paisanos, varones eminentes en virtudes, ciencias, armas y otras profesiones! Defecto en que, como insinué en el *Prólogo*, tropezaron algunos, también nuestros, que le transcribieron con la misma deformidad.

Com en la majoria de projectes bibliogràfics hispànics d'ençà l'últim terç del segle XVII, d'entre tots els precedents que es tenen en compte a la *Biblioteca Valentina*, destaca en particular la consideració de Nicolás Antonio i la seves biblioteques d'escriptors hispànics: la *Vetus*, que recull els autors antics, des del segle I aC fins a l'any 1500, i la *Nova*, reservada als moderns, del segle XVI fins al present de l'autor. La feina d'Antonio també havia quedat inacabada i la van continuar altres bibliògrafs anys després de la seva mort, el 1684. Els dos volums de la *Nova* es van publicar a Roma al 1672. Els de la *Vetus* es van publicar, revisats i anotats, a Roma al 1696 (Cebrián 1991; 1997).⁶ De les dues biblioteques se'n va fer una reedició que va aparèixer entre el 1783 i el 1788, sota els auspicis del rei Carles III. Els responsables de la Biblioteca Real, amb el valencià Francesc Pérez Bayer al capdavant, van tenir cura d'aquesta reedició: per ampliar-la, corregir-la i posar-la al dia, van fer servir la feina de diversos bibliògrafs que havien continuat la labor d'Antonio. Com Rodríguez i Ximeno, alguns d'aquests bibliògrafs havien centrat la recerca en autors i llibres de regions o regnes particulars. Hi va haver, per exemple, qui es va dedicar a recollir notícies d'escriptors sevillans, com Juan Nepomuceno González de León. El cronista Pau Ignasi de Dalmases va elaborar unes notes als catàlegs d'Antonio que es van posar a disposició dels seus editors i entre les quals destaquen les notícies sobre escriptors catalans. L'historiador Jaume Caresmar també va escriure uns *Apuntamientos* on explicita el desig que els articles, molts d'ells dedicats a escriptors principatins, s'afegissin a la biblioteca d'Antonio (Mercader 1966: 22; Cebrián 1991: 32-36; Valsalobre 2002; Toldrà 2021).⁷

Gregori Maians va tenir un paper clau en la consideració de Nicolás Antonio i la seva obra com el model a seguir pels bibliògrafs del 700. Maians també va buscar notícies i dades d'autors i llibres per afegir-les a les biblioteques d'Antonio, en va publicar cartes i la *Censura de historias fabulosas* i en va escriure la biografia. Alhora, Maians va estimular entre els bibliògrafs l'interès a acréixer els catàlegs d'Antonio i a treballar en biblioteques regionals, va col·laborar en molts d'aquests projectes, en alguns casos, com el de Ximeno, molt activament, i va difondre els principis i mètodes que al seu parer havien de regir la ciència bibliogràfica (Bas 2002: 73 i ss.; 100-105).

Si no es que lo trasladasen de nuestro Pedro Agustín Morlà, que en el *Prólogo de su Emporio* señaló muchos escritores valencianos con relación muy confusa». Els retrets a Valda es repeteixen a la seva entrada (Rodríguez 1747: 248).

6 El catàleg de Rodríguez dona compte d'aquest projecte editorial a l'entrada dedicada a Manuel Martí Zaragoza (Rodríguez 1747: 311-313). Martí va ser bibliotecari del cardenal i historiador José Sáenz de Aguirre, el qual va rebre dels familiars de Nicolás Antonio els manuscrits inèdits de la *Bibliotheca Hispana*. Sáenz de Aguirre va encarregar a Martí que revisés les correccions que havia fet dels papers d'Antonio i que tingués cura de l'edició de l'obra, que va aparèixer amb una biografia de l'autor escrita per Martí (Bas 2002: 66).

7 Un altre continuador d'Antonio és Hipòlit de Samper. L'entrada que li dedica la *Valentina* reporta que entre els seus papers es van trobar dos volums manuscrits i ben enquadernats amb un catàleg d'escriptors valencians. El primer volum conté els autors de la *Bibliotheca Nova* i, després de l'entrada de cada escriptor, hi ha fulles en blanc. Rodríguez assumeix que Samper hi hauria afegit dades que Antonio desconeixia. El segon volum conté una llista molt extensa de noms d'escriptors: només uns quants disposen de «relación», «nunca cumplida», afegeix Rodríguez, i per a la resta es reserva un espai en blanc per a dades biobibliogràfiques que Samper no devia tenir temps d'incorporar. Rodríguez explica que ha elaborat índexs i advertiments per als dos volums, que han anat a parar a la biblioteca del marquès de Villatorcas (Rodríguez 1747: 184).

Els escrits preliminars de la *Biblioteca Valentina* deixen constància de la intenció de Rodríguez d'eixamplar l'estretor de les «memorias literarias» de València consignades als catàlegs d'Antonio. Al pròleg, Rodríguez indica que Antonio va catalogar uns cent seixanta escriptors valencians (la *Valentina* n'aplega més de set-cents), que es va equivocar en considerar-ne quatre que en realitat tenien altres nacionalitats i que va consultar fonts on hi havia poca informació sobre els autors. Moltes entrades de la *Biblioteca Valentina* palesen la relació de dependència del catàleg d'Antonio i alhora la voluntat de superar-los. Rodríguez s'hi fa ressò del que Antonio diu dels escriptors valencians i fins i tot ho reproduceix a la lletra. En alguns casos, s'hi refereix per ampliar o esmenar la informació proporcionada pel bibliògraf sevillà.

Més enllà dels aspectes que concerneixen directament els escriptors valencians, en diversos llocs dels escrits preliminars s'esgrimeix el precedent d'Antonio per justificar la pertinència dels criteris amb què s'ha seleccionat, organitzat i examinat el contingut de l'obra. També al pròleg, Rodríguez addueix l'exemple d'Antonio per justificar la inclusió al catàleg d'escriptors d'obres menors i la decisió de reservar un apartat a les escriptores. Força més endavant, es remet a l'obra d'Antonio per legitimar la incorporació d'un apèndix per a la correcció d'errors i errates (Rodríguez 1747: 475) i s'argumenta que se segueix explícitament l'exemple d'Antonio en la inclusió al catàleg d'un apartat dedicat a escriptors no valencians:

Siempre parecerán menos las imperfecciones de nuestra *Biblioteca Valentina*, habiéndonos guiado, para su formación, tan seguro norte como el del eruditísimo don Nicolás Antonio, en ambas Bibliotecas Españolas, Nueva, y Antigua. Deseando imitarle mucho, aun le seguiremos más, recopilando en el siguiente índice varios insignes elocuentísimos sujetos, que, no habiendo sido naturales de nuestra ciudad príncipe ni de nuestro reino, publicaron obras pertenecientes a nuestro reino, y a nuestra ciudad. Noticia que siempre nos será útil y que hasta hoy no la teníamos en especial apuntamiento. [...] No son de España los escritores (de obras mayores y de menores obras) que la *Biblioteca Nueva* de don Nicolás inmortaliza en el tom. 2, fol. 349 (Rodríguez 1747: 542).⁸

3. Narració i logi: erudició crítica i patriòtica

La condició modèlica de les biblioteques de Nicolás Antonio revela funcions característiques de la bibliografia moderna en les quals convergeixen finalitats erudites i polítiques. Al pròleg, Rodríguez al·ludeix a la secció de l'obra reservada a escriptors estrangers «que se honraron a sí mismos honrando a nuestra nación con sus alabanzas», per la qual cosa considera aquests «ingeniosísimos» autors mereixedors d'un «justificado y debido reconocimiento». Alhora, ha consignat escriptors estrangers que «ambicionaron ser conocidos por detractores» de València, en aquest cas, amb la

⁸ A la introducció de l'«Adición» ja citada més amunt, Savalls explica que la imitació d'Antonio per part de Rodríguez va arribar a l'extrem que a ambdós bibliògrafs la mort els va obligar a deixar inacabades les seves biblioteques: «Hasta en esta circunstancia parece que [Rodríguez] le imita [a Nicolás Antonio], pues al empezar el Apéndice le cogió al autor su muerte» (Rodríguez 1747: 478).

pretensió de redargüir les seves crítiques. La justificació d'aquestes seccions posa en evidència que la biblioteca s'ha concebut com a un servei a la pàtria valenciana. La secció dels escriptors estrangers té una funció propagandística molt explícita que, més dissimulada, es troba igualment en l'objectiu d'ampliar el patrimoni literari del regne per exhibir-lo com a una prova del progrés cultural de la regió. També té una dimensió patriòtica i propagandística la tasca d'autenticar autors i obres. Rodríguez busca evidències per acreditar si els escriptors i els llibres dels quals té notícies van existir de debò. Comprova si les atribucions d'obres són correctes, examina si les dates i les dades de manuscrits i impresos es corresponen amb la realitat i desfà confusions derivades de noms d'escriptors idèntics o molt semblants.⁹ Ara bé, l'interès que predomina a l'hora de certificar notícies i dades és la verificació de la *nació* de l'autor. Rodríguez remarca sovint els errors dels seus col·legues en aquest punt i esmerça molts esforços per demostrar, per exemple, que Ausiàs March, Joan Roís de Corella o Andrés Rey de Artieda van ser valencians i no pas catalans o aragonesos.¹⁰

Rodríguez era conscient que la barreja de motivacions erudites i ideològiques podia posar en qüestió la validesa de l'obra. Per evitar-ho, pren mesures, com incloure un índex d'escriptors que han estat considerats valencians erròniament, amb la notícia de la seva autèntica pàtria. Rodríguez fa notar que aquest índex constitueix una secció inèdita a les biblioteques i en defensa la utilitat. En aquest mateix lloc, mostra la seva voluntat d'equanimitat en advertir que no és propi d'algú just i savi, sinó d'algú enecat per l'amor propi, creure que tot allò que hom troba en elogi de la seva pàtria, de la seva professió i del seu llinatge ha de ser veritat (Rodríguez 1747: 527).

El paper de la biografia a la biblioteca planteja un conflicte semblant. Rodríguez explica al pròleg que «en cada uno de los escritores es de ley narración y elogio». Es fa palès que aquesta llei la imposa la tradició biogràfica i que la funció encomiàstica de sempre ha estat motiu de prevenció: «Animóse San Bernardo a escribir la *Vida de San Malaquías*, instado de ciertos devotos, y se animó porque no le pedían elogio, sino narración [...] Afligido me veo, pues no puedo dispensarme de ambas atenciones!» (Rodríguez 1747: s.p.). En la part de les entrades que es correspon a la «narración», s'informa del nom, la pàtria, la diòcesi, la professió i els títols de l'escriptor, i si s'escau, ee reporta algun fet memorable, i es dona compte de la seva mort. Dels llibres, les entrades solen consignar el lloc d'impressió, el nom de l'impressor, l'any, el fol i el nombre de volums. Aquesta informació ha de servir per autenticar tot el contingut del catàleg: «para que se entienda que en las bibliotecas

9 Un exemple d'identitat no certificada és la del cavaller Luís Escrivá: a l'entrada corresponent, Rodríguez explica que no ha pogut ni descobrir cap notícia ni corroborar cap dada sobre l'escriptor i reproduïx les hipòtesis sobre la seva identitat que, en demanar-li ajuda, va fer-li arribar Hipòlit Samper (Rodríguez 1747: 304). Altrament, Rodríguez té ben clar que el poeta valencià Juan Fernández de Heredia no s'ha de confondre, com havia fet Gaspar Escolano, amb l'homònim aragonès que va ser gran mestre de l'Orde de Sant Joan (Rodríguez 1747: 253). A l'entrada dedicada a Llorenç Mateu i Sans Rodríguez aclareix que dues obres dedicades a Sant Llorenç escrites per Mateu han circulat atribuïdes erròniament a d'altres autors (Rodríguez 1747: 293-294).

10 Als dos volums d'escriptors valencians d'Hipòlit de Samper esmentats més amunt Rodríguez hi aprecia que el bibliògraf no va saber identificar els autors que Nicolás Antonio havia considerat erròniament valencians i que, en la llista que va confeccionar pel seu compte, n'hi va incloure més de cent que tampoc no eren valencians (Rodríguez 1747: 184).

no se fingen escritores, ni en los escritores obras, ni en las obras impresiones, ni en las impresiones años. Por este norte conducen a puerto inerrable los autores modernos sus bibliotecas y catálogos» (Rodríguez 1747: s.p.).

Des d'aquesta perspectiva, interessa sobretot el vessant informatiu de la biografia, la qual, alineada amb la descripció bibliogràfica, esdevé una eina útil per augmentar i certificar les dades sobre els escriptors i les obres. Tanmateix, Rodríguez entén que la narració i l'elogi són funcions indissociables de la biografia i que, «per llei», ha d'explicar i valorar (s'assumeix que positivament) els dits i els fets dels biografats. Remarca Rodríguez que el cas dels escriptors és peculiar, perquè, a diferència del que passa amb altres personatges il·lustres, els dits i els fets dels autors (cal entendre que es refereix als més significatius i memorables) rauen a les seves obres. Com sol passar amb les vides d'escriptors que circulen amb altres formats, també a les biblioteques les obres dels poetes són les seves gestes principals, de manera que l'elogi convergeix amb el comentari de les obres.

Rodríguez aclareix que els elogis es reserven als autors morts. Justifica aquest criteri amb raons heretades de les tradicions biogràfica i historiogràfica que arrelen a l'antiguitat clàssica, segons les quals no té sentit fer l'encomi i construir la fama d'algú que encara és viu, perquè aquesta fama ha de sustentat-se en la valoració d'una vida sencera i acabada, en la qual no pot haver-hi lloc per a nous fets ni per a canvis en el caràcter que podrien invalidar el judici que s'ha fet del biografat: «como nada temporal es eterno, nada temporal es seguro».¹¹ Rodríguez considera, a més, que convé evitar els elogis dedicats als vius perquè solen aixecar la sospita que s'han fet amb la intenció d'obtenir-ne alguna recompensa (Rodríguez 1747: s.p.).¹²

La reflexió sobre els problemes inherents a la funció encomiàstica no acaba aquí. Rodríguez entén que l'elogi dels escriptors és una tasca difícil i compromesa per a la qual se sent poc apte. Això li serveix per justificar que s'hagi estalviat de valorar personalment els autors catalogats i que hagi preferit reportar els elogis que els han dedicat altres escriptors. La lloança per autoritat interposada era un recurs molt usat pels biògrafs a fi de demostrar que la fama del biografat era justa i universal. Rodríguez reforça aquesta pretensió d'imparcialitat en desestimar explícitament de transcriure «los elogios que a diversos escritores, especialmente poetas, dedicó nuestro Vicente Mariner [...], por ser votos de paisano» (Rodríguez 1747: s.p.)¹³. Aquí, de nou, la presentació de la *Biblioteca Valentina*

11 Aquestes premisses il·lustren la relació estreta que la biografia havia mantingut tradicionalment amb l'oratòria fúnebre i que s'ha esmentat més amunt.

12 El segon volum d'*Escritores del reino de Valencia* dona compte d'autors valencians recents, de 1651 fins al 1748, i Ximeno, a diferència de Rodríguez, no s'estalvia de jutjar-ne els mèrits. En línia amb el que suggereix Rodríguez, Ximeno admet que la tasca li resulta molt poc grata perquè és conscient que provocarà greuges i que hi haurà qui considerarà esbiaixades les seves opinions (Esteve 2021: 216).

13 Els elogis de Mariner es troben a la *In priscos et celebres valentini regni poetas elegia*, inclosa a les seves obres completes, estampades el 1633. Rodríguez dedica a Mariner una extensa i elogiosa entrada (Rodríguez 1747: 445-451): en referir-se a l'elegia (446), remet a la prevenció ja expressada al pròleg sobre el biaix patriòtic de les lloances de Mariner als escriptors de la seva terra.

suggereix que s'ha buscat un equilibri entre la prestació del servei a la pàtria, l'observació de la finalitat encomiàstica i l'aplicació de mètodes de l'erudició crítica.

Alhora, el recurs als elogis de tercers permet Rodríguez d'inhibir-se de la tasca d'avaluar les obres dels escriptors catalogats. Erudits com Manuel Martí i Gregori Maians consideraven que els bibliògrafs havien de contribuir a la formació del bon gust mitjançant el discerniment de la qualitat dels llibres que aplegaven als repertoris. Com a l'*Specimen Bibliothecae Hispano-Majansianae*, això és, el catàleg que Maians va fer de la seva biblioteca privada, la informació de cada obra havia d'anar acompanyada d'un comentari crític: només així la bibliografia podia ajudar el lector a discriminar els llibres bons dels dolents. En una carta adreçada a Maians, Martí va censurar amb duresa la *Biblioteca Valentina* a causa de la nul·la capacitat crítica de Rodríguez: la qualifica d'«aborto de una cabeza sin juicio alguno» (Bas 2002: 38; 86-87; 96-97). Al seu escrit d'aprovació d'*Escritores del reino de Valencia*, Maians considera que la majoria de repertoris bibliogràfics, també el de Rodríguez, són deficientes a l'hora de fer valoracions crítiques dels autors perquè són infundades i exagerades, o perquè repeteixen llocs comuns o perquè estan mancades de finor en l'anàlisi. En aquesta faceta, Maians va estimar que l'obra de Ximeno suposava un avenç, tot i que moderat. I el mateix Ximeno, al text d'advertència del segon volum, argumenta que li havia costat molt complir amb el seu deure com a crític, entre d'altres raons, perquè no posseïa un coneixement prou ampli i profund de totes les matèries que havien tractat els escriptors valencians com per fer-ne un judici fonamentat i per això, com havia fet Rodríguez, també havia optat, en molts casos, per fer-se ressò de les valoracions de tercers (Bas 2002: 100-104; Esteve 2021: 214-217).

4. L'adopció i l'adaptació de formes i funcions biogràfiques a la *Biblioteca Valenciana*

La concurrència de matèria biogràfica, de descripcions i comentaris de les obres i d'encomis d'autors és característica de les vides de poetes de l'edat moderna en qualsevol dels seus formats. Les entrades d'escriptors a les biblioteques es distingeixen per distribuir aquests continguts en seccions separades d'una manera més nítida i per tractar amb detall i de forma exhaustiva els aspectes bibliogràfics de l'obra. Aquest decantament fa que el relat biogràfic, el comentari crític (si n'hi ha) i el report d'elogis s'aprimin i es simplifiquin formalment, com passa en moltes entrades de la *Biblioteca Valentina*. Alhora, si l'atenció que es dispensa a la producció de l'escriptor és sobretot bibliogràfica, i no se'n fa un comentari de les qualitats formals i temàtiques, dels seus propòsits o de la seva acollida, és més difícil de trobar-hi les connexions que en altres biografies s'estableixen entre l'obra i el caràcter i la trajectòria vital de l'autor.

Tanmateix, aquests trets no són ni de bon tros comuns a totes les entrades del catàleg i, quan es manifesten, no sembla que responguin a la intenció deliberada de limitar i depurar les formes i funcions de la biografia. Les variants semblen dependre més aviat de les possibilitats que ofereix el material disponible sobre els autors i les obres i dels interessos particulars de Rodríguez. L'entrada d'Ausiàs March és de les més extenses no pas per raons bibliogràfiques, sinó perquè Rodríguez

pot reportar i comentar un bon gruix de contingut biogràfic i crític que prové de les edicions i traduccions de March fetes als segles XVI i XVII i pot fer-se ressò d'un repertori ampli d'elogis en fonts literàries i historiogràfiques. En canvi, les entrades de Joanot Martorell i de Joan Roís de Corella, per exemple, són molt breus, en el primer cas, perquè Rodríguez no té més notícies sobre l'autor que les poques que havia consignat Nicolás Antonio. En el segon, perquè tot el que n'ha pogut saber del cert, de Corella (que era cavaller i mestre en teologia), ho ha tret de la consulta directa de les seves obres (Rodríguez 1747: March 68-74; Martorell 276; Corella 281). En altres entrades extenses, la riquesa del material al qual s'ha pogut accedir no es deu al prestigi de l'escriptor, sinó al fet que Rodríguez ha pogut obtenir la informació directament de l'autor: és el cas del poeta Manuel Vidal i d'alguns amics i col·legues experts en història i poesia i bibliògrafs, com Onofre Esquerdo i Tomás López de los Ríos (Rodríguez 1747: Vidal 313; Esquerdo 355; López 401).

Rodríguez combina principis i mètodes de l'erudició bibliogràfica crítica amb els de la biografia, que es posa al servei de la verificació de dades, de la narració de notícies i de l'elogi dels autors. L'adopció i la reescriptura del material de les fonts explica que a la *Biblioteca Valentina* s'hi puguin apreciar també altres formes i funcions compartides amb altres instàncies del discurs biogràfic modern. L'afany de Rodríguez de sustentar qualsevol tesi en proves documentals afavoreix una pràctica molt estesa a les vides de poetes: la interpretació en clau biogràfica de les obres literàries i el seu ús com a font de notícies i com a testimoni probatori dels fets, els caràcters i els mèrits que s'atribueixen als escriptors. Valen com a exemples d'aquesta forma de procedir les entrades de Corella i de Martorell ja adduïdes: en la de l'autor del *Tirant*, Rodríguez es fa seva la deducció de Nicolás Antonio que l'escriptor dominava el valencià, l'anglès i el portuguès a partir del que explica al pròleg de la novel·la. De la lectura de la dedicatòria al Senat de València del llibre de les *Alabanzas de las lenguas hebrea, griega, latina, castellana y valenciana* de Martí de Viciana, Rodríguez infereix dues notícies segons ell fins llavors ignorades: que totes les obres de l'autor escrites en castellà van tenir primer una versió en valencià i que és seva una obra, *Recreación de los días calurosos de julio*, que no apareix consignada a la biblioteca d'Antonio (Rodríguez 1747: 327).

L'entrada dedicada a Ausiàs March il·lustra el mateix procediment. Entre d'altres raons, Rodríguez esgrimeix versos d'Ausiàs March, «La velledat, en valencians, mal prova», per demostrar la nació del poeta. Mitjançant una citació de Gaspar Escolano, Rodríguez es fa ressò d'una interpretació de llarg recorregut en la recepció moderna de March, basada en una lectura petrarquitzant i biogràfica dels seus poemes, que havia convertit la dama valenciana Teresa Bou en la 'dona Teresa' del cant XXIII i l'enamorada que hauria inspirat la poesia de March. La mateixa interpretació petrarquitzant de March havia alimentat la hipòtesi que Petrarca havia imitat el poeta valencià i havia fet córrer una cronologia errònia que situava March en temps de Jaume I. Vicent Mariner, traductor i biògraf de March, s'havia fet ressò d'aquesta cronologia i de la que situava March en temps d'Alfons el Magnànim i del papa Calixt III, Alfons de Borja. Per demostrar que aquesta última és la cronologia correcta, Rodríguez addueix una prova que, al seu entendre, Mariner havia passat per alt: el poema que conté la «Demanda feta per Mossèn Ausiàs March a la senyora na Tecla de Borja, neboda del

pare sant» (Rodríguez 1747: 68; 70-71. Sobre la petrarquització de March: Lloret 2013; Solervicens 2021; sobre el Mariner biògraf, crític i traductor de March, remeto a l'article de Solervicens en aquest mateix dossier; sobre l'evolució dels usos de les obres literàries com a font d'informació biogràfica en Maïans, remeto a l'article de Manyé en aquest mateix dossier).

Les notícies sobre els escriptors literaris de la *Biblioteca Valentina* presenten una altra característica força comuna a les vides de poetes de l'edat moderna. En alguns casos, com el d'Ausiàs March, la condició de poeta s'imposa a qualsevol altra en la caracterització i la biografia del personatge. En d'altres, en canvi, els autors són presentats com a figures *inclinades* al conreu de la poesia o que, *entre d'altres coses*, van escriure en vers, com Bartolomé Palau (Rodríguez 1747: 78), o com a ingenis grans en *totes* les matèries, *també* en poesia, com Francesc Tàrraga (Rodríguez 1747: 146). Narcís Vinyoles és qualificat de poeta insigne, però també se'n destaca la condició de jurat de València i de doctor en lleis, com es remarca la condició de metge de Jaume Roig, la de juriconsult de Gaspar Gil Polo i els càrrecs eclesiàstics i els títols nobiliaris de Joan Coloma i Joan Fernández d'Herèdia (Rodríguez 1747: 352; 196; 251; 253). La consideració d'alguns d'aquests atributs és significativa per als interessos bibliogràfics perquè tenen connexió amb la producció escrita dels autors. N'hi ha d'altres, però, que més aviat tenen l'efecte de deixar en un segon pla l'estatut d'escriptor dels personatges, sobretot quan són atributs que tenen poc o res a veure amb l'escriptura però s'han destacat tradicionalment a les vides de personatges il·lustres per justificar-ne les virtuts i els mèrits. A les biografies de l'edat moderna dedicades a Garcilaso de la Vega, a Diego Hurtado de Mendoza i a Quevedo, per exemple, la condició il·lustre dels biografats es sustenta en la mateixa mesura en fites literàries i en gestes militars i polítiques (Núñez Rivera 2020). A la *Valentina* s'hi pot detectar la influència d'aquest model de vida de personatge il·lustre en els casos adduïts o en l'entrada dedicada a Cristóbal de Virués, celebrat com a poeta, però també com a «soldado y capitán *famoso* en el estado de Milán» (Rodríguez 1747: 102. La cursiva és meua).

Per a l'exercici de la funció crítica, la *Biblioteca Valentina* adopta recursos que en moltes vides de poetes serveixen per construir l'exemplaritat personal i sobretot literària dels autors. Són recursos que fan patent que la biografia participa dels interessos i mètodes de la historiografia literària i de la poètica. En molts textos biogràfics, la fama dels poetes es sustenta en els mèrits de les seves obres i en fites literàries que transcendeixen l'autor i la seva obra i que adquireixen rellevància per la seva repercussió en la història de la literatura. Sovint aquestes fites es manifesten en forma de prioritats i primacies dels poetes derivades de la seva condició de fundadors de tradicions, caps d'escoles i models de llarga durada, d'inventors de gèneres i de tipus de versos i d'introdactors d'innovacions en les formes i els usos de la poesia. La hipòtesi que Ausiàs March hagués estat un autor imitat per Petrarca busca el reconeixement d'una primacia entre autors que és anàloga a la que es busca en obres coetànies, a més gran escala, entre la poesia provençal i la poesia toscana. Rodríguez invalida la hipòtesi de March per raons cronològiques però manté vigent la convicció d'un Petrarca inspirat en la poesia llemosina. Seguint l'opinió de Beuter, Antonio i Mariner, transfereix el mèrit a «un caballero llamado don Jorge, cortesano de nuestro rey don Jaime» i «muy insigne poeta en lemosín»

(Rodríguez 1747: 71-72). A l'entrada reservada al poeta don Jorge (Jordi de Sant Jordi), Rodríguez reporta que Beuter, Escolano, la *Proclamación de Cataluña* (és a dir, la *Proclamación católica* de Gaspar Sala) i Antonio el consideren valencià i que el bibliògraf sevillà «le alaba de muy insigne autor e *inventor* de los versos que llaman sextiles, sonetos, terceroles y octavas» (Rodríguez 1747: 202. La cursiva és meva).

L'entrada dedicada a Joan Timoneda consigna que va ser el primer escriptor espanyol que va compondre «aquellas obras de diversión que en Italia dicen *novelas*, y nosotros, en nuestro patrio idioma, llamamos *rondalles*» (Rodríguez 1747: 283). Rodríguez reproduceix la biografia d'Andrés Rey de Artieda escrita per Hipòlit de Samper, en la qual se li atribueix la innovació d'haver reduït les comèdies de cinc a tres actes per primera vegada: «mejorando en más claro y práctico modo las escenas que inventó Terencio, y del nuestro lo siguieron los demás poetas» (Rodríguez 1747: 56). Segons Rodríguez, aquesta innovació, que és meritòria perquè va marcar un «estilo que hoy persevera», s'hauria de concedir a dreta llei a Cristóbal de Virués. Per provar-ho, a la primera entrada dedicada al poeta en el catàleg, s'addueix el testimoni del mateix autor al pròleg de la seva comèdia *Gran Semíramis*. A l'apèndix d'escriptors, obres i notícies descoberts després de la primera impressió de la *Valentina*, Virués té una nova entrada en la qual Rodríguez es reafirma en l'atribució, ara sostinguda pel testimoni de l'*Arte nuevo de hacer comedias* de Lope de Vega, confirmada per l'editor del tractat de Lope, Juan Caramuel, que el reproduceix i comenta al segon volum del *Primus Calamus*, i reforçada pel fet que les obres de Virués són una mica anteriors a les de Rey de Artieda (Rodríguez 1747: 103; 468-469).

El mèrit d'una innovació perdurable recau finalment en Virués, però Rodríguez afegeix una postilla a la polèmica, «Nada embaraza, pues ambos [Rey de Artieda i Virués] son nuestros» (Rodríguez 1747: 470), que es pot interpretar amb el sentit que el beneficiari últim dels elogis consignats a la biblioteca, per davant d'aquest o aquell autor particular, és la figura genèrica de l'escriptor valencià o, si es vol, la literatura valenciana representada per tots els autors catalogats. La *Valentina* posa al servei de la promoció de la comunitat literària del regne la funció tradicional de la biografia de conferir prestigi i fama als escriptors de forma individual. Ja s'ha comentat que la consecució d'aquesta fama passava per ajustar la representació del caràcter, de la trajectòria vital i de l'obra dels escriptors a uns paràmetres comuns i típics d'excel·lència i que això era causa i alhora efecte que els relats biogràfics s'assemblassin entre ells. En els poemes del catàleg de Rodríguez també s'hi detecten atributs recurrents sancionats per la poètica del temps. De les obres de Bernat Fenollar, de Jaume Roig, de Joan Timoneda i de Pere Jacint Morlà es destaca l'amenitat i sobretot la utilitat, que es xifra en 'avisos' i en «documentos morales, espirituales y sentenciosos para el escarmiento y el desengaño» (Rodríguez 1747: Fenollar, 81; Roig, 196; Timoneda, 283; Morlà, 377). L'elogi de l'efecte edificant de les obres sovint es reforça amb una caracterització moral del poeta en la qual dominen virtuts com l'honestedat i la humilitat i on sovint s'esgrimeix la modèstia com a atenuant del desig de reconeixement públic que es pot desprendre de certes actituds i accions de l'escriptor: de Morlà, per exemple, es diu que «escribió en cuantos certámenes y academias se celebraron en

su tiempo, y siempre a la devoción, *sin aspirar a premios ni competencias*». S'insisteix en la mateixa idea amb Tomàs López de los Ríos, que «compuso en varios certámenes y academias con acierto de los asuntos y *sin codicia de los premios*» (Rodríguez 1747: 377; 401. La cursiva és meva).

El gruix dels elogis de la *Valentina* destaquen qualitats que havien esdevingut llocs comuns de la poètica classicista moderna, com el geni o el talent innat, la combinació de doctrina i eloqüència i la capacitat d'instruir de manera amena. Al catàleg, la figuració dels autors també fa servir tòpics característics de la poètica i la biografia barroques, sovint a través de les consideracions d'autoritats interposades (no valencianes, per evitar sospites de favoritisme) com Lope de Vega, al *Laurel de Apolo*, i Cervantes, a *La Galatea* i al *Viaje del Parnaso*. De Guillem de Castro, per exemple, Rodríguez alaba, per boca de Lope, el seu «vivo ingenio, el rayo/ el espíritu ardiente», i per boca de Baltasar Gracián, al *Arte de ingenio*, afirma que «por la bizarría del verso y por la invención [Guillem de Castro] merece el laurel inmortal» (Rodríguez 1747: 177). La inspiració, la inventiva i la subtilesa, l'«ingenio levantado», de Cristóbal de Virués també és motiu d'elogi, en aquest cas, per boca de Cervantes, que reconeix al poeta valencià la capacitat de desenganyar, una forma genuïnament barroca d'instruir, a través de la seva poesia (Rodríguez 1747: 103).

La capacitat de desenganyar definitiva del bon poeta barroc es fa sorgir, en algunes biografies de l'època, d'experiències marcades per l'infortuni i la injustícia que desemboquen en el desengany dels autors. Un exemple d'això el trobem a l'entrada dedicada a Gaspar de Aguilar, on Rodríguez cita uns versos de Lope que lamenten la injúria que «el avaro siglo» ha fet a l'escriptor en no voler premiar-lo com es mereixia (Rodríguez 1747: 148). Vicent Mariner és admirat com a poeta fecund i fàcil i per la seva capacitat de transfondre l'esperit d'Ausiàs March en la traducció llatina dels seus poemes (sobre aquesta traducció, remeto a l'article de Solervicens en aquest dossier). En reportar els escriptors que l'han recordat, Rodríguez explica que va tenir «cortísima estrella» i es fa ressò de llocs on Lope, Nicolás Antonio i Quevedo lamenten que Mariner mai no va rebre un reconeixement just pels seus esforços i talents (Rodríguez 1747: 449).

No sembla que l'ús per part de Rodríguez de termes i conceptes de la poètica barroca, mediat en molts casos per autoritats interposades, hagi d'implicar una adhesió conscient als seus valors estètics i epistemològics. Més aviat s'ha de prendre com un símptoma que el llenguatge d'aquesta poètica, molt present també a la biblioteca de Ximeno, s'havia tornat convencional i resultava eficaç per representar qualitats literàries comunes a l'època. La presència a la *Valentina* d'aquestes idees i de recursos i arguments que connecten les vides de poetes amb les de personatges il·lustres i amb la historiografia i la teoria literàries fa evident que la bibliografia, en usar la biografia, va assumir formes i funcions que es trobaven a les vides de poetes que circulaven amb altres formats. La bibliografia va adaptar la biografia als seus interessos i en va potenciar un vessant informatiu i documental que va contribuir a fer-la útil als propòsits de la historiografia literària erudita i crítica del segle XVIII. Alhora, biblioteques com la de Rodríguez van aprofitar l'aliança tradicional de la biografia amb l'encomi per omplir de lloances les entrades dels catàlegs i satisfer així la pretensió de

servir a la pàtria prestigiant-ne els seus escriptors en conjunt i projectant-ne una imatge de progrés cultural. Les consideracions de Rodríguez al pròleg de la *Valentina* demostren que els bibliògrafs no van ser aliens a les tensions que comportava voler produir un coneixement fonamentat en principis i mètodes objectius i crítics que alhora fos útil a propòsits ideològics.

Bibliografia

- Baker, P. (ed.) (2017) *Biography, Historiography, and Modes of Philosophizing. The Tradition of Collective Biography in Early Modern Europe*, Leiden-Boston, Brill.
- Bas Martín, N. (2002) *Las bibliografías de la Ilustración valenciana*, València, Institució Alfons el Magnànim, Diputació de València.
- Brea, M. (1999) «De las *vidas y razós* a las rúbricas explicativas», *Estudios Románicos*, 11, pp. 35-50.
- Cebrián, J. (1991) «Nicolás Antonio y sus continuadores dieciochescos», *Archivo Hispalense. Revista histórica, literaria y artística*, tom. LXXIV, núm. 226, pp. 27-45.
- Cebrián, J. (1997) *Nicolás Antonio y la Ilustración española*, Kassel, Edition Reichenberger.
- Dubuis, M. (2020) «Del concepto de un movimiento erudito, componente de la Pre-Ilustración», *Cuadernos de Estudios del Siglo XVIII*, 30, pp. 165-190.
- Egan, M. (1983) «Commentary, *vita poetae*, and vida. Latin and Old Provençal «Lives of Poets»», *Romance Philology*, 37:1, pp. 36-48.
- Esteve, C. (2021) «Vidas en serie. Discurso biográfico y figuración de autor en *Escritores del reino de Valencia* (1747-1749) de Vicente Ximeno», *Studi Ispanici*, XLVI, pp. 207-229.
- Lloret, A. (2013) *Printing Ansiàs March. Material culture and Renaissance poetics*, Madrid, Centro para la edición de los clásicos españoles.

- Mayer, Th. F., Woolf D. R. (eds.) (1995) *The Rhetorics of Life-Writing in Early Modern Europe. Forms of Biography from Cassandra Fedele to Louis XIV*, The University of Michigan Press.
- Mercader, J. (1966) *Historiadors i erudits a Catalunya i a València en el segle XVIII*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor.
- Núñez Rivera, V., Díaz Rosales, R. (eds.) (2018) *Vidas en papel. Escrituras autobiográficas en la Edad Moderna*, Etiópicas, Universidad de Huelva, Servicio de Publicaciones.
- Núñez Rivera, V. (2020) *Vidas preliminares. Paratextos biográficos de escritores en el Siglo de Oro*, Huelva, Anejos de Etiópicas. Revista de Letras Renacentistas.
- Residori, M., Tropé, H., Boillet, D., Fragonard, M.-M. (eds.) (2014) *Vies d'écrivaines, vies d'artistes. Espagne, France, Italie. XVIe-XVIIIe siècles*, Presses Sorbonne Nouvelle.
- Rodríguez, Josep (1747) *Biblioteca valentina compuesta por el M.R.P. M. Fr. Josef Rodriguez, ministro del Real Convento del Remedio de Valencia, Cronista General del Orden de la SS. Trinidad en la provincia de Aragón*, Valencia, Joseph Thomàs Lucas.
- Romà Herèdia, L. (2014) «L'interès de Gaspar Escolano per la llengua i la literatura medievals i per Ramon Llull, a la *Década primera de la historia de Valencia* (1610)», *Scripta. Revista Internacional de Cultura i Literatura Medieval i Moderna*, 4, pp. 68-79.
- Stewart, A. (2018) *The Oxford History of Life-Writing. Volume 2. Early Modern*, Oxford, Oxford University Press.
- Solervicens, J. (2021) «La construcció d'un clàssic. El filtratge renaixentista d'Ausiàs March (1543-1560)», dins Müller, I., Savelsberg, F. (eds.), *Sabers per als laics. Vernacularització, formació i transmissió (Corona d'Aragó, 1250-1600)*, Berlín, Walter de Gruyter, pp. 197-218.
- Toldrà i Sabaté, M. (2021) «Notes de Pau Ignasi Dalmases a la seva col·lecció de manuscrits catalans», dins Alberni, A., Cifuentes, Ll., Santanach, J. i Soler, A. (eds.) «*Qui fruit ne sap collir*». *Homenatge a Lola Badia*, II, Barcelona, Universitat de Barcelona Edicions, Editorial Barcino, pp. 317-326.
- Urzainqui, I. (2004) «Hacia una teoría de la historia literaria en el siglo XVIII: competencias del historiador», dins Romero Tobar, L. (ed.), *Historia literaria/Historia de la Literatura*, Zaragoza, Prensas Universitarias de Zaragoza, pp. 207-236.
- Valsalobre, P. (2002) «Llocs, formes i textos de la protohistòria literària catalana. Segles XV-XVII: del marquès de Santillana a Nicolás Antonio (1676)», *Estudi General. Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona*, 22, pp. 309-352.
- Zerari, M. (dir.) (2021) *Le Grand Écrivain et sa première Vie. «L'illusion biographique» (XVIe-XVIIIe siècle)*, Classiques Garnier.